19వ శతాబ్దపు భారతదేశ సామాజిక మరియు మత సంస్కరణ ఉద్యమాలు

భారతదేశం 19వ శతాబ్దంలో ఆధునిక మార్గాల్లో సమాజాన్ని పునర్నిర్మించాలనే లక్ష్యంతో సంస్కరణ ఉద్యమాల వరుసను చూసింది. విద్య యొక్క పరివర్తన శక్తిని నొక్కిచెప్పడం ద్వారా భారతదేశాన్ని సంప్రదాయం మరియు మూఢనమ్మకాల నుండి విముక్తి చేయడానికి ప్రయత్నించిన దూరదృష్టి గల నాయకులు మరియు మేధావులచే ఈ ఉద్యమాలు నడపబడ్డాయి. వారు పాఠశాలలు మరియు విద్యాసంస్థలను స్థాపించారు, సామాజిక దురభిప్రాయాలను సవాలు చేస్తూ మరియు వ్యక్తులందరి మధ్య సమానత్వం కోసం వాదించారు. సంస్కర్తలు మహిళల హక్కులు, మత సామరస్యం మరియు సామాజిక న్యాయం కోసం పోరాడారు. 19వ శతాబ్దపు సంస్కరణ ఉద్యమాలు భారతదేశ చరిత్రలో చెరగని ముద్రను మిగిల్చాయి మరియు భవిష్యత్తు తరాలకు వారి పురోగతి మరియు జ్ఞానోదయం కోసం స్ఫూర్తినిస్తూనే ఉన్నాయి. ఈ కథనం ఉద్యమాల యొక్క సంక్షిప్త అవలోకనాన్ని అందిస్తుంది, ఇది పోటీ పరీక్షలకు సిద్ధమవుతున్న అభ్యర్థులకు విలువైన వనరుగా మారుతుంది.

నేపథ్యం:

19 వ శతాబ్దం మొదటి అర్ధభాగంలో, భారతీయ సమాజం కఠినమైన కుల వ్యవస్థలో లోతుగా పాతుకుపోయింది మరియు వివిధ సామాజిక సమస్యలను ఎదుర్కొంది. 18 వ మరియు 19 వ శతాబ్దాలలో భారతదేశంపై బ్రిటిష్ వలసవాదం భారతీయ సామాజిక సంస్థల లోపాలను మరియు పరిమితులను బహిర్గతం చేసింది. స్వాతంత్ర్యం, సమానత్వం, సోదరభావం, ప్రజాస్వామ్యం, న్యాయం, ఆంగ్ల భాష, వంటి ఆధునిక ఆలోచనలను బ్రిటిష్ వారు ప్రవేశపెట్టడం భారతీయ సమాజంపై తీవ్ర ప్రభావాన్ని చూపింది. పర్యవసానంగా, సామాజిక మరియు మతపరమైన ఆచారాలను సవాలు చేయడం ద్వారా సమాజాన్ని సంస్కరించడానికి మరియు పునరుజ్జీవింపజేయడానికి లక్ష్యంగా వ్యక్తులు మరియు ఉద్యమాల తరంగాలు ఉద్భవించాయి. సమిష్టిగా పునరుజ్జీవనం అని పిలువబడే ఈ సంస్కరణ ప్రయత్నాలు బ్రిటిష్ వలస పాలనలో సంభవించిన సంక్లిష్టమైన సామాజిక దృగ్విషయాలు. రాజారామ్ మోహన్ రాయ్, ఈశ్వర్ చంద్ విద్యాసాగర్, దయానంద్ సరస్వతి మొదలైన ప్రముఖులు పాశ్చాత్య దేశాలు విసురుతున్న సవాళ్లను ఎదుర్కోవడంలో భారతదేశాన్ని సన్నద్ధం చేయడానికి సామాజిక సంస్కరణల కోసం పోరాడిన జ్ఞానవంతులైన భారతీయులుగా నిలిచారు.

19వ శతాబ్దపు భారతదేశంలో సంస్కరణ ఉద్యమాల రకాలు:

సంస్కరణవాద ఉద్యమాలు:

19వ శతాబ్దపు భారతదేశంలో సంస్కరణవాద ఉద్యమాలు మారుతున్న కాలానికి ప్రతిస్పందనగా మరియు ఆధునిక యుగంలో శాస్త్రీయ ఆలోచనల ప్రభావానికి అనుగుణంగా ఉద్భవించాయి. ఈ ఉద్యమాలు భారతీయ సమాజంలో ప్రబలంగా ఉన్న సామాజిక మరియు సాంస్కృతిక సమస్యలను పరిష్కరించడానికి ఉద్దేశించబడ్డాయి, పురోగతి మరియు జ్ఞానోదయం సూత్రాలకు అనుగుణంగా నిలిచాయి. ముఖ్య సంస్కరణవాద ఉద్యమాలు ఉన్నాయి:

సాంఘిక సంస్కరణ ఉద్యమాలు: రాజా రామ్ మోహన్ రాయ్ వంటి దూరదృష్టి గల వ్యక్తుల నేతృత్వంలో, ఈ ఉద్యమాలు సతి (వితంతువు దహనం), బాల్య వివాహం మరియు కుల వివక్ష వంటి తిరోగమన పద్ధతులను

సవాలు చేయడానికి ప్రయత్నించాయి. వారు మహిళల హక్కులు, అందరికీ విద్య మరియు సామాజిక సమానత్వం కోసం వాదించారు.

మత సంస్కరణ ఉద్యమాలు: స్వామి వివేకానంద మరియు రామకృష్ణ పరమహంస వంటి సంస్కర్తలు హిందూమతం యొక్క సార్వత్రిక మరియు సమ్మిళిత స్వభావాన్ని నొక్కిచెప్పడం ద్వారా దానిని పునరుజ్జీవింపజేయడం మరియు పునర్నిర్వచించడం లక్ష్యంగా పెట్టుకున్నారు. వారు మతానికి హేతుబద్ధమైన విధానాన్ని ప్రోత్సహించారు మరియు వివిధ మత వర్గాల మధ్య సామరస్య ఆలోచనను ప్రోత్సహించారు.

విద్యా సంస్కరణ ఉద్యమాలు: విద్య యొక్క పరివర్తన శక్తిని గుర్తించి, ఈశ్వర్ చంద్ర విద్యాసాగర్ మరియు కేశబ్ చంద్ర సేన్ వంటి సంస్కరణవాదులు ఆధునిక విద్య వ్యాప్తికి, ముఖ్యంగా మహిళలు మరియు సమాజంలోని అట్టడుగు వర్గాలకు కృషి చేశారు. శాస్త్రీయ మరియు హేతుబద్ధమైన ఆలోచనను ప్రోత్సహించడానికి వారు పాఠశాలలు మరియు కళాశాలలను స్థాపించారు.

వివిధ సంస్థలచే ప్రారంభమైన సంస్కరణవాద ఉద్యమాలు:

బ్రహ్మ సమాజం:

1828లో కలకత్తాలో రాజా రామ్ మోహన్ రాయ్ చేత స్థాపించబడిన బ్రహ్మ సమాజ్ భారతీయ సమాజంలో ప్రబలంగా ఉన్న సామాజిక మరియు మతపరమైన ఆచారాలను సవాలు చేయడం లక్ష్యంగా పెట్టుకుంది. ఇది విగ్రహారాధన, బహుదేవతారాధన, కుల అణచివేత మరియు అనవసరమైన ఆచారాలకు వ్యతిరేకంగా వాదించింది. ఈ ఉద్యమం వితంతు పునర్వివాహాలు మరియు విద్యతో సహా మహిళల హక్కులను కూడా సమర్థించింది. హిందువులలో హేతువాదం మరియు మూఢ నమ్మకాలపై పోరాటం చేయడంలో బ్రహ్మ సమాజం కీలక పాత్ర పోషించింది.

అలీఘర్ ఉద్యమం:

సయ్యద్ అహ్మద్ ఖాన్ చేత ప్రారంభించబడిన అలీఘర్ ఉద్యమం, 1875లో అలీఘర్‌లో మహమ్మదీయ ఆంగ్లో-ఓరియంటల్ కళాశాలను స్థాపించింది, ఇది తరువాత ప్రఖ్యాత అలీఘర్ ముస్లిం విశ్వవిద్యాలయంగా పరిణామం చెందింది. ఈ ఉద్యమం ముస్లింలకు ఆధునిక విద్యను అందించడంపై దృష్టి సారించింది, ఆంగ్ల భాషా నైపుణ్యం మరియు శాస్త్రీయ పరిజ్ఞానం యొక్క ప్రాముఖ్యతను నొక్కి చెప్పింది. భారతదేశంలోని ముస్లిం సమాజం యొక్క విద్యా మరియు సామాజిక స్థితిని పెంపొందించడం దీని లక్ష్యం.

ప్రార్థన సమాజం:

1863లో బొంబాయిలో కేశుబ్ చంద్ర సేన్ స్థాపించిన ప్రార్థన సమాజం ఏకేశ్వరోపాసనను బోధించింది మరియు అర్చక ఆధిపత్యాన్ని మరియు కుల భేదాలను ఖండించింది. సామాజిక సమానత్వం, మూఢనమ్మకాల నిర్మూలన మరియు నైతిక విలువల పెంపుదల కోసం వాదించడం ద్వారా హిందూ సమాజాన్ని సంస్కరించడం దీని లక్ష్యం. తెలుగు సంస్కర్త వీరేశలింగం కృషితో ఈ ఉద్యమం దక్షిణ భారతదేశానికి కూడా వ్యాపించింది. చందావర్కర్ వంటి తత్వవేత్తలు ప్రార్థన సమాజాన్ని నడిపించడంలో గణనీయమైన పాత్ర పోషించారు.

భారతదేశంలోని 18వ మరియు 19వ శతాబ్దాలలో ఈ సంస్కరణవాద ఉద్యమాలు ప్రబలంగా ఉన్న సామాజిక మరియు మతపరమైన నిబంధనలను సవాలు చేశాయి, సమానత్వం, విద్య మరియు సామాజిక సంస్కరణల కోసం వాదించాయి మరియు భారతీయ సమాజాన్ని పునర్నిర్మించడంలో కీలక పాత్ర పోషించాయి. వారు దేశం యొక్క సాంస్కృతిక మరియు మేధోపరమైన ఫాబ్రిక్‌పై శాశ్వత ప్రభావాన్ని చూపారు మరియు సామాజిక పురోగతి మరియు ఆధునికీకరణ యొక్క కొనసాగుతున్న ప్రక్రియకు దోహదపడ్డారు.

19వ శతాబ్దపు భారతదేశంలోని పునరుజ్జీవన ఉద్యమాలు

19వ శతాబ్దపు భారతదేశంలోని పునరుజ్జీవన ఉద్యమాలు ప్రాచీన భారతీయ సంప్రదాయాలు, సాంస్కృతిక విలువలు మరియు ఆలోచనలను పునరుద్ధరించడానికి ప్రయత్నించాయి. ఈ ఉద్యమాలు పాశ్చాత్య ప్రభావం భారతీయ సంస్కృతి మరియు నీతిని నాశనం చేసిందని విశ్వసించాయి మరియు దేశం యొక్క గొప్ప

వారసత్వాన్ని తిరిగి పొందేందుకు మరియు సంరక్షించడానికి ప్రయత్నించాయి. ప్రధాన పునరుజ్జీవన ఉద్యమాలు ఉన్నాయి:

ఆర్యసమాజ్: స్వామి దయానంద్ సరస్వతి స్థాపించిన ఆర్యసమాజ్ భారతదేశంలోని ప్రాచీన వైదిక సంప్రదాయాలను పునరుద్ధరించే లక్ష్యంతో ఉంది. ఇది వేదాల అధ్యయనాన్ని నొక్కి చెప్పింది, సామాజిక సంస్కరణలను ప్రోత్సహించింది మరియు ఇతర మతాలలోకి మారిన హిందువులను తిరిగి మార్చాలని వాదించింది.

థియోసాఫికల్ సొసైటీ: హెలెనా బ్లావట్స్కీ మరియు హెన్రీ స్టీల్ ఓల్కాట్‌చే స్థాపించబడింది, థియోసాఫికల్ సొసైటీ వివిధ మతాల యొక్క ఆధ్యాత్మిక మరియు రహస్య అంశాలను అన్వేషించడం మరియు అధ్యయనం చేయడం లక్ష్యంగా పెట్టుకుంది. ఇది మానవత్వం యొక్క సార్వత్రిక సోదరభావాన్ని ప్రోత్సహించడానికి మరియు ఆధ్యాత్మిక సూత్రాలపై లోతైన అవగాహనను పెంపొందించడానికి ప్రయత్నించింది.

ఇతర ముఖ్యమైన ఉద్యమాలు

రామకృష్ణ మిషన్: 1897లో కలకత్తా సమీపంలో స్వామి వివేకానంద స్థాపించిన రామకృష్ణ మిషన్, స్వామి వివేకానంద గురువు రామకృష్ణ పరమహంస బోధనలను ప్రచారం చేయడం లక్ష్యంగా పెట్టుకుంది. ఇది సామాజిక సమానత్వం మరియు సార్వత్రిక సోదరభావం యొక్క ఆదర్శాలను ప్రచారం చేస్తూ కుల వ్యవస్థ మరియు అంటరానితనాన్ని తీవ్రంగా వ్యతిరేకించింది. మిషన్ అన్ని మతాల సార్వత్రికతను నొక్కిచెప్పింది మరియు మానవజాతి యొక్క ఆధ్యాత్మిక ఐక్యతను నొక్కి చెబుతూ వేదాంత బోధనలను వ్యాప్తి చేసింది.

సత్యశోధక్ సమాజ్: మహారాష్ట్రలో 1873లో జ్యోతిరావు గోవిందరావు ఫూలే స్థాపించిన సత్యశోధక్ సమాజ్ విగ్రహారాధన మరియు సమాజంలో ప్రబలంగా ఉన్న అణచివేత కుల వ్యవస్థకు వ్యతిరేకంగా ప్రచారం చేసింది. ఇది హేతుబద్ధమైన ఆలోచన కోసం వాదించింది, అర్చకత్వం యొక్క అధికారాన్ని తిరస్కరించింది మరియు సామాజిక సమానత్వం కోసం పనిచేసింది. ప్రముఖ సంఘ సంస్కర్త జ్యోతిరావ్ ఫూలే అణగారిన కులాలకు

ప్రాతినిధ్యం వహించడానికి "దళిత" అనే పదాన్ని ఉపయోగించారు మరియు వారి హక్కులు మరియు గౌరవం కోసం పోరాడారు.

యువ బెంగాల్ ఉద్యమం: యంగ్ బెంగాల్ ఉద్యమం 1820లలో కలకత్తాలో ఆంగ్లో-ఇండియన్ కళాశాల ఉపాధ్యాయుడు హెన్రీ లూయిస్ వివియన్ డెరోజియో నాయకత్వంలో ఉద్భవించింది. డెరోజియో తన విద్యార్థులలో రాడికల్ ఆలోచన మరియు స్వేచ్ఛా ఆలోచనలను ప్రోత్సహించాడు. అతను సనాతన హిందూ మతపరమైన పద్ధతులను విమర్శించాడు మరియు స్వేచ్ఛ, సమానత్వం మరియు స్వేచ్ఛ యొక్క స్ఫూర్తిని సమర్థించాడు. ఆనాటి మేధోపరమైన మరియు సామాజిక సంభాషణను రూపొందించడంలో ఉద్యమం ఒక ముఖ్యమైన పాత్ర పోషించింది, స్థాపించబడిన నిబంధనలను ప్రశ్నించడానికి మరియు ప్రగతిశీల ఆదర్శాల కోసం వాదించే యువ మనస్సులను ప్రేరేపించింది.

రామకృష్ణ మిషన్, సత్యశోధక్ సమాజ్ మరియు యంగ్ బెంగాల్ ఉద్యమంతో సహా ఈ సంస్కరణ ఉద్యమాలు 19వ శతాబ్దపు భారతదేశంలో పెద్ద సామాజిక మరియు మేధో పరివర్తనకు దోహదపడ్డాయి. వారు సామాజిక అసమానతలు, అణచివేత వ్యవస్థలు మరియు మతపరమైన సనాతన ధర్మాలను సవాలు చేశారు, సమానత్వం, హేతుబద్ధత మరియు వ్యక్తి స్వేచ్ఛ యొక్క ఆదర్శాలను ప్రచారం చేశారు. వారి ప్రయత్నాలు భారతీయ సమాజంపై శాశ్వత ప్రభావాన్ని మిగిల్చాయి మరియు సామాజిక పురోగతి మరియు జ్ఞానోదయం సాధనలో తరాలకు స్ఫూర్తినిస్తూనే ఉన్నాయి.

ఈ సంస్కరణ ఉద్యమాలు, సంస్కరణవాద లేదా పునరుజ్జీవనవాదం అయినా, 19వ శతాబ్దపు భారతదేశం యొక్క సామాజిక, సాంస్కృతిక మరియు మేధోపరమైన ప్రకృతి దృశ్యాన్ని రూపొందించడంలో ముఖ్యమైన పాత్ర పోషించాయి. అవి తరువాతి తరాలను ప్రభావితం చేశాయి మరియు సామాజిక పురోగతి మరియు సాంస్కృతిక గుర్తింపుపై సమకాలీన చర్చలలో సంబంధితంగా కొనసాగుతున్నాయి.

టెస్ట్ సిరీస్
తెలుగు & English
APPSC
గ్రూప్-2 2023
చాప్టర్ & సబ్జెక్ట్ టెస్టులు
160 పైగా టెస్టులు